

Н. В. Дацій,
к. е. н., доцент, РВПС України НАН України

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ПІДВИЩЕННІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ГАЛУЗЕЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджено існуючі підходи до оцінки інвестиційних процесів у державі. Узагальнено методичні підходи до оцінки стану функціонування й напрямів регулювання інвестиційних процесів. Розглянуто умови і фактори формування інвестиційного потенціалу. Запропоновано блоки інвестиційної привабливості галузей господарського комплексу і промисловості регіону.

Existent approaches are explored to estimation of investment processes in the state. Methodical approaches are generalized to estimation of the state of functioning and directions of adjusting of investment processes. Terms and factors of forming of investment potential are considered. The blocks of investment attractiveness of industries of economic complex and industry of region are offered.

Ключові слова: державне регулювання, інвестиційна діяльність, промисловість, конкурентоздатність продукції, функціонування.

ВСТУП

Стимулювання відтворювальних процесів, які мають суттєво вплинути на подолання наявних негативних явищ в промисловості країни та досягти економічної сталості, безпосередньо пов'язане з інвестиційною діяльністю. Значна кількість промислових підприємств у зв'язку з кризою платежів, різким скороченням фондів відновлення і накопичення, низьким ступенем узгодженості здійснюваної фінансово-кредитної, бюджетно-податкової і цінової політики держави, недосконалістю правової бази має обмежені можливості щодо мобілізації і подальшого використання коштів для технічного переосна-

щення і розширення виробництва. Однією з найважливіших причин невисокої ефективності виробничої діяльності суб'єктів господарювання є нестача інвестиційних ресурсів, що знижує активність інноваційної діяльності, результативність виробництва, рівень конкурентоздатності продукції промисловості.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Даній проблемі особливу увагу приділяли І. Бланк, Дж. Кейнс, М. Туган-Барановський, Е. Хансен, У. Шарп та багато інших. Існує досить значний за обсягом та спектром сучасний пласт досліджень регулю-

вання інвестиційних процесів у економіці України. Не зменшуючи значущість вкладу інших дослідників, можна відзначити праці О. Алімова, В. Бабича, В. Бесєдіна, А. Гальчинського, В. Гейця, М. Герасимчука, М. Долішнього, В. Дорофієнка, І. Лукінова, В. Лушкіна, І. Павлова.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

— дослідити існуючі підходи до оцінки інвестиційних процесів у державі;

— узагальнити методичні підходи до оцінки стану функціонування й напрямів регулювання інвестиційних процесів;

— розглянути умови і фактори формування інвестиційного потенціалу;

— запропонувати блоки інвестиційної привабливості галузей господарського комплексу і промисловості регіону.

РЕЗУЛЬТАТИ

Однією з найважливіших передумов регулювання інвестиційних процесів у регіоні є наявність науково-обґрунтованих підходів до оцінки їхнього стану. На сучасному етапі існує значна кількість різних підходів до оцінки інвестиційного середовища регіону, що враховують точки зору різних авторів. Проте питання розробки комплексного науково обґрунтованого методичного підходу до оцінки інвестиційних параметрів регіону залишається відкритим.

Так, вивченню умов і факторів формування інвестиційного потенціалу регіонів приділяється значна увага. Ландарь І.В. [1, с. 4] пропонує систему ранжування регіонів за рівнем інвестиційної привабливості, що включає такі шість груп факторів: загальноекономічний розвиток (промисловість, сільське господарство, капітальні вкладення, доходи населення); демографічний стан (продуктивність праці, науково-технічний розвиток, кількість населення, попит та пропозиція на ринку робочої сили); інвестиційна інфраструктура (будівельні підприємства, енергетичні ресурси, автодороги, залізниці); фінансова й ринкова інфраструктура (недержавні підприємства, комерційні банки, страхові компанії, товарні біржі); інтеграція у світову економіку (експорт, імпорт, іноземні інвестиції); рівень екологічних і криміногенних ризиків (економічна злочинність, шкідливі викиди, джерела забруднення). Використання зазначеної системи, на думку її автора, може слугувати орієнтиром для прийняття відповідних інвестиційних рішень.

Ця методика, на наш погляд, є досить привабливою за рахунок

удаваної простоти й наочності, однак її недоліком є значна складність і неоднорідність груп факторів, запропонованих автором, що істотно знижує ефективність і стандартизацію їх оцінки. З іншого боку, виділення автором іноземних інвестицій як фактора інтеграції у світову економіку в рамках методики оцінки загального інвестиційного потенціалу (а не суто внутрішнього) потребує подальшого обґрунтування.

Гурова К.Д. [2, с. 5] пропонує формування рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за наступними п'ятьма групами показників:

1) рівень розвитку виробничого потенціалу (частка регіону у виробництві країни, виробництво продукції на душу населення, кількість підприємств, обсяги капіталовкладень, запровадження в дію основних фондів та інші аналітичні показники);

2) рівень розвитку інвестиційної інфраструктури (наявність проектних і будівельних організацій, виробництво будматеріалів, забезпеченість енергоресурсами, транспортна інфраструктура та ін.);

3) демографічна характеристика (чисельність і структура населення, можливість залучення кваліфікованої робочої сили потрібного профілю);

4) рівень розвитку ринкових відносин і ринкової інфраструктури (частка недержавних підприємств, кількість спільних підприємств із закордонними партнерами, кількість банків, страхових компаній, товарних бірж і т.д.);

5) рівень екологічних, криміногенних й інших ризиків (ступінь безпеки інвестиційної і виробничої діяльності).

Абсолютно ідентичний набір показників інвестиційної привабливості регіонів України пропонує Єрмілова О.В. [3, с. 474]. Ця методика також дуже подібна до попередньої, однак її відмінність полягає в більшій конкретизації і опрацюванні.

У запропонованій методиці [4, с. 40] синтезують економіко-географічний, виробничий підхід і виділяють чотири основних групи факторів для оцінки інвестиційного середовища:

1) собівартість виробництва галузі з урахуванням середнього рівня інвестування;

2) витрати відстані, що разом з географічною відстанню включають психологічну різницю між країною інвестора і країною інвестування;

3) державне регулювання, що охоплює встановлення податків і тарифів, а також державну політику стосовно запланованої інвестиції;

4) фактори ризику інвестування, що аналізують інвестиційне середовище як самої країни, так і стосовно інших можливих країн інвестування.

Значимість даної методики і запропонованих автором аспектів її використання складається в спрямуванні діяльності вітчизняних і закордонних інвесторів за шляхом, що найбільше відповідає національним економічним інтересам регіонів і України в цілому. Однак необхідно вказати, що на сучасному етапі необхідно акцентувати увагу на практичному застосуванні існуючих механізмів, а також розробці конкретних заходів поліпшення показників інвестиційного середовища.

Становить інтерес сутнісний підхід до оцінки інвестиційно-інноваційного потенціалу регіону, який пропонує Єрмілова О.В. [3, с. 475].

Як основні компоненти інвестиційно-інноваційного потенціалу регіону вона пропонує розглядати науково-технічний, промислово-виробничий і інвестиційний потенціали, а також підприємства й організації ринкової інфраструктури, що здійснюють процес дифузії новацій.

Перераховані групи показників характеризують різні аспекти інвестиційного-інноваційного потенціалу регіону. Залежно від наявної інформації й особливостей аналізованих регіонів вони можуть бути відповідним чином модифіковані.

Савостенко Т.А. [5, с. 474] пропонує інвестиційну привабливість регіонів визначати за такими основними напрямками: природно-ресурсний потенціал; інвестиційна інфраструктура; загальноекономічний розвиток; оцінка інвестиційної привабливості галузей господарського комплексу і промисловості регіону.

Інвестиційну привабливість галузей господарського комплексу і промисловості регіону пропонується визначати за блоками:

— 1 блок — оцінка ефективності функціонування галузі за показниками прибутковості, фінансового стану, ефективності виробничої діяльності, ефективності капітальних вкладень;

— 2 блок — оцінка перспективності розвитку галузі за її значимістю в економіці області й України, стійкістю до економічного спаду виробництва, соціальною значимістю галузі в економіці області, ступенем її державної підтримки;

— 3 блок — оцінка регіональних інвестиційних ризиків;

— 4 блок — узагальнююча оцінка інвестиційної привабливості галузі.

Під час розрахунку показників кожного блоку кожній конкретній

галузі привласнюється порядковий номер залежно від міри погіршення даного показника. Тобто чим кращий цей показник, тим меншим буде його порядковий номер. Цей номер служить бальною оцінкою для галузі. При узагальнюючій оцінці бали за всіма показниками чотирьох блоків складаються і ранжуються в порядку збільшення їх кінцевих сум. Цьому ряду привласнюються нові порядкові номери, що й відбивають рейтинг загальної інвестиційної привабливості галузі.

Пропонована методика містить інструментарій, здатний забезпечувати аналіз інвестиційного ризику на рівні регіону, галузей господарського комплексу і промисловості, проте йому притаманні всі недоліки рейтингової оцінки.

Серед численних вітчизняних методик оцінки рівня інвестиційної привабливості, що визначаються, насамперед, економічною і соціально-політичною ситуацією на регіональному рівні, найбільше поширення одержали методики статистичного аналізу загальних показників економічного, соціального розвитку й ефективності господарської діяльності, побудови інтегральних показників інвестиційної привабливості окремих регіонів і областей, групування з використанням методів кластерного і факторного аналізів.

Становить значний інтерес комплекс методів та критеріїв оцінки інвестиційних проектів, що представлені авторами Назаровим Є.А., Абрамовою І.Н. [6, с. 112]. Запропонований авторами набір показників, на наш погляд, найбільш вдало відбиває всі ефекти інвестиційного проекту. Проте використання цієї методики було б більш обґрунтованим, якби вона враховувала галузеві та секторні пріоритети регіонального розвитку.

Разом з тим, при визначенні рівня інвестиційної привабливості окремого регіону чи області більш ефективним буде застосування розроблених західними дослідниками методик оцінки конкурентоздатності й економічного потенціалу, оскільки ці показники є вагомими складовими частинами інвестиційної привабливості будь-якого інвестиційного об'єкта саме для закордонного інвестора. Їх використання в системі методів розробки регіональних і галузевих інвестиційних проектів, для яких характерний всебічний аналіз економічного становища всередині галузі і на ринку, і графічне представлення отриманих результатів дозволяє здійснювати позиціонування регіону (області) за рівнем інвестиційної привабливості й обрати найбільш ефективну стратегію інвестування.

Теоретичною основою цієї методики є концепції життєвого циклу і кривої досвіду. Основною метою застосування цього методу є оцінка окремих сфер господарської діяльності підприємства чи галузі з їх можливостями одержання доходів, шансами і ризиками для того, щоб оптимально розподілити обмежені ресурси і правильно обрати стратегію інвестування. Основними недоліками цієї методики для оцінки інвестиційної привабливості є розмежування стратегічних сфер діяльності фірми (галузі), недосконалість і обмеженість індикаторів, інструментів оцінки відносної частки і зростання ринку, що утворюються експертним методом, а також зневага до додаткових факторів, що можуть впливати на прибуток. Це вимагає використання методики в поєднанні з іншими методами оцінки інвестиційної привабливості.

Для оцінки інвестиційної привабливості регіонів і галузей економіки пропонується [7, с. 82] проводити дослідження сильних і слабких сторін виробничого потенціалу, наукового і технологічного рівня, транспортного забезпечення, можливостей збуту, якості трудових ресурсів і менеджменту, фінансового забезпечення регіону чи області. Перевагами застосування цієї методики є можливість встановлення ключових факторів успіху на ринку при інвестуванні, визначення сильних сторін регіону (галузі), облік фактора конкуренції, можливість інвесторів надалі використовувати сильні сторони інвестиційних об'єктів. Як слабкі місця цього методу варто вказати на недостатню увагу до факторів зміни навколишнього середовища, велику концентрацію на сильних сторонах і зневага до слабких, суб'єктивність і умовність оцінок факторів інвестиційної привабливості.

Утім, ефективність застосування цієї методики інвестиційної привабливості зростає при об'єднанні її зі складанням стратегічного балансу, що є інструментом оцінки рівня залежності регіону (галузі) від факторів внутрішнього і зовнішнього середовища з метою визначення дефіциту ресурсів.

Об'єднання методик аналізу експортного потенціалу і стратегічного балансу дозволяє визначити потенціал, який додатково необхідний для усунення дефіциту факторів, досягти обґрунтованості й послідовності отриманих результатів аналізу, одержати індикатори важливості інвестиційних стратегій, здійснювати концентрацію інвестиційних коштів на посилення існуючих конкурентних переваг регіону (галузі) й усунення рівня їх залежності від факторів, що негативно впливають на інвестиційну привабливість.

До переваг методики складання стратегічного балансу автор відносить наочність відображення сильних і слабких сторін, ієрархічність оцінки якісних ознак, можливість аналізу явища в процесі його розвитку (побудова фактичного і планового балансу), виявлення стратегічних факторів, що вимагають розвитку; до недоліків — небезпеку суб'єктивності оцінок, зневаги до факторів розвитку навколишнього середовища, надмірну увагу до усунення дефіцитних ресурсів.

У рамках оцінки соціально-економічного розвитку регіону доцільно використовувати наступну систему показників [8, с. 22].

1. Загальні умови функціонування регіону (адміністративно-територіальний поділ, територія, кліматичні умови, екологічний потенціал).

2. Демографічна ситуація і проблеми відтворення населення в регіоні (загальна демографічна ситуація (чисельність, показники руху населення), статевіковий склад населення, показники демографічного навантаження на населення працездатного віку, сімейна структура населення, розподіл населення по суспільних групах).

3. Економічна база і стан бюджету регіону (структура господарства, матеріально-технічні ресурси, економічна діяльність підприємств, зайнятість населення, фінанси).

4. Середовище існування (екологічні, санітарно-гігієнічні, житлові, криміногенні умови в регіоні, ступінь розвиненості соціальної інфраструктури).

5. Рівень життя населення регіону (умови побуту й дозвілля, доходи населення і їх диференціація).

Активізація процесу інвестування в економіку України потребує також застосування науково обґрунтованих підходів і, насамперед, систематизації методик оцінки інвестиційної привабливості регіонів, галузей чи окремих підприємств.

Серед показників, розглянутих у методиках на рівні регіону, досить розробленими й описаними є ті, котрі характеризують загальні умови функціонування регіону, демографічну ситуацію, економічну базу й стан бюджету регіону, рівень життя населення регіону. Що ж стосується показників середовища існування, то необхідність їх упровадження виправдана тим, що до них за змістом можна зарахувати значну частину індикаторів, які характеризують умови життя населення регіону і до того ж є вихідними при оцінці соціального розвитку регіону.

Заслугує на увагу спроба кількісно сформулювати оцінки інфраструктурного потенціалу регіону,

здійснена О.В. Терещенко. Він запропонував наступну систему оцінок: екологічна оцінка; санітарно-гігієнічна оцінка; оцінка якості житлового середовища; оцінка розвиненості установ культурно-побутового обслуговування, охорони здоров'я, утворення транспортної мережі, благоустрою території.

Ця система показників, на нашу думку, прийнятна для характеристики не тільки міського середовища, але й для оцінки інфраструктурного аспекту інвестиційної привабливості регіону будь-якого рівня. У той же час її необхідно доповнити і збільшити число показників.

ВИСНОВКИ

Таким чином, однією з найважливіших проблем регулювання інвестиційних процесів у регіоні є розробка науково обґрунтованих підходів до оцінки їх стану та відповідних напрямів інвестиційного розвитку. На сучасному етапі існує значна кількість різних підходів до оцінки інвестиційного середовища регіону, що враховують точки зору різних авторів, і їх узагальнення з урахуванням специфіки регіону є одним із ключових завдань методичного розвитку інвестиційного механізму.

Література:

1. Ландарь І.В. Ранжирування регіонів за рівнем інвестиційної привабливості // Регіональні перспективи. — 1999. — № 4. — С. 3—5.
2. Гурова К.Д. Формирование рейтинга инвестиционной привлекательности региона // Вестник МСУ. — 1999. — Т. 2. — № 5. — С. 3—8.
3. Ермилова Е.В. Инвестиционная привлекательность Донецкой области // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечение иностранных инвестиций: региональный аспект. Сборник научных трудов. Часть 2. — Донецк, 2001. С. 473—475.
4. Косенюк А. Методы оценки инвестиционной среды // Бизнес-информ. — 1997. — № 20. — С. 39—42.
5. Савостенко Т.А., Методология оценки инвестиционной привлекательности региона // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сборник научных трудов. Часть 2. — Донецк, 2001. — С. 473—475.
6. Музиченко А.С. Державне регулювання інвестиційної діяльності. — К.: Науковий світ, 2001. — 345 с.
7. Семенов А. Международные прямые инвестиции // Экономика Украины. — 2006. — № 7. — С. 80—84.
8. Бланк И.А. Инвестиционная привлекательность региона // Деловой вестник. — 1994. — № 2. — С. 20—24.

Стаття надійшла до редакції 07.07.2010 р.